

הענקת פרס ע"ש פרופ' חוה לצרוס-יפה

למאמר מצטיין בתחום הדת ההשוואתית תשפ"ב

כנס האגודה הישראלית לחקר דתות, 25.5.22

לכבוד הוא לי להעניק את הפרס ע"ש פרופ' חוה לצרוס-יפה למאמר מצטיין בתחום הדת ההשוואתית תשפ"ב, בשם בני משפחתה של חוה (שתרמו את הפרס) ומטעם המרכז לחקר המרת דת ומפגשים בין-דתיים (CSoC) באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, כמנהלת המרכז וראש ועדת הפרס.

חוה לצרוס-יפה בגרמניה ב-1930, אביה היה רב הקהילה הרפורמית בויסבאדן. כשהייתה בת 9 המשפחה עלתה ארצה והשתקעה בחיפה. היא למדה בביה"ס הריאלי, וכשהשלימה לימודי סמינר למורים ותואר ראשון במקרא ובערבית באוניברסיטה העברית ב-1953, חזרה לריאלי כמורה לתנ"ך ולערבית. ב-1966 הגישה את עבודת הדוקטורט שלה, שנכתבה אצל פרופ' בנעט, ויצאה לפוסטדוקטורט בהרוורד.

במהלך הקריירה שלה כמרצה בחוג ללימודי האסלאם (לימים החוג ללימודי האסלאם והמזרח התיכון) שהתה בסנט אנת'וניס באוקספורד, באנברג פילדלפיה, במכון ללימודים מתקדמים בפרינסטון, ועוד. ב-1993 זכתה בפרס ישראל להיסטוריה (בחקר האסלאם) ובדוק' כבוד מ-HUC סינסינטי וירושלים. ב-1993 זכתה בפרס ישראל להיסטוריה לשנת תשנ"ג. היא נפטרה בטרם עת בקיץ 1998.

"אולי לא יאמינו לי" [כך אמרה חוה למנחם רגב, שראין אותה ביולי 1976 ל"ידיעות אחרונות" ופרסם כתבה בשם "דיוקנה של אישה כחוקרת דת האיסלם"], "אך ההוראה והקשר עם התלמידים משכו את לבי הרבה יותר מאשר קריירה אקדמית. ובכ"ז, מה הביאני לכתוב את הדוקטוראט שלי? היתה זו פגישתי עם כתביו של אלגזאלי – קריאה שהיא חוויה אינטלקטואלית ודתית. חלק ניכר מכתביו של הפילוסוף והוגה דעות גדול זה בא להעמיק את החוויה הדתית של הפרט, לתת משמעות וערכים לחיים."

במבוא לתרגומה לאוטוביוגרפיה האינטלקטואלית של אלגזאלי, הפודה מן התעיה והטעות, כותבת חוה: "נדמה לי שגדולתו של אלגזאלי היא גם בכך שהקורא את דבריו אינו צריך

רעיה אבן דוד

פרופ' דניאלה טלמון-הלר

מנהלית, המרכז לחקר המרת דת

מרצה בכירה | המחלקה ללימודי מזרח תיכון

ומפגשים בין-דתיים

מנהלת המרכז לחקר המרת דת ומפגשים בין-דתיים

rayaED@bgu.ac.il 08-6428377

talmond@bgu.ac.il

להיות מוסלמי דווקא, גם יהודי, גם נוצרי, גם כל בן דת אחרת, ואפילו אדם חסר אמונה דתית רשמית, אשר יש בו שאיפת אמת להתעלות האדם, יבין את משמעות דברי אלגזאלי ויוכל לתרגמם ללא קושי לשפת דתו הוא. כך גם כל דור ודור, אף כעבור מאות שנים מאז חי אלגזאלי, כדורנו אנו, יכול למצוא בו מורה דרך לשלמותו הנפשית של האדם ולאשוּרו האמיתי."

כמו כל מי שלמד אצלה, ובפרט אלו שכתבו את המאסטר והדוקטורט בהנחייתה, אני יכולה להעיד שהיה מורה מעולה, מסורה וקפדנית, שאהבתה ללימוד היתה מעוררת השראה. במחקריה עסקה בתופעות מרכזיות באסלאם הקלסי והמודרני וביחסי הגומלין בין האסלאם ליהדות ולנצרות, תוך שילוב מחקר משווה מתחום מדע הדתות. כמה השוואות מרתקות ואפילו נועזות שהציעה היו בין ההלכה היהודית לשריעה המוסלמית, בין

פאולוס לעמר אבן אלח'טאב, בין הרמב"ם לאלגזאלי, בין ירושלים למכה, בין ביקורת עצמית במסורת היהודית ובמסורת המוסלמית, השימוש בסמלים בשלוש הדתות המונותאיסטיות, פונדמנטיזם בשלוש הדתות, יחסם של המוסלמים לתורה ויחסם של היהודים לקוראן, ומעמדו של הקוראן באסלאם מול מעמדה של התורה ביהדות.

מעבר לעבודתה המחקרית והחינוכית הענפה, היתה חוה חברה פעילה בוועדות אקדמיות וציבוריות רבות ומעורבת שנושאים שהיו על סדר יומה של החברה הישראלית.

הפרס ע"ש חוה לצרוס-יפה מוענק מיד לאחר הענקת פרסי ורבלובסקי לעבודת דוקטורט ולעבודת מאסטר מצטיינות בחקר הדתות. שני החוקרים לימדו באותה אוניברסיטה וחלקו עניין עמוק בדתות ובתופעות דתיות, וגם בעידוד הבנה בינדתית. ב-1992, לפני 30 שנה בדיוק, עמדו השניים בראש קבוצה במכון ללימודים מתקדמים בירושלים ואירחו חבורה של חוקרים ידועי שם מהארץ ומהעולם, לעיון משותף בפולמוס בין דתי בימי הביניים (יהדות-נצרות-אסלאם). פירות הכנס הבינלאומי שקיימו בסוף אותה שנה מכונסים בספר שיצא זמן קצר אחרי מותה של חוה, תחת הכותרת :

Majlis: Interreligious encounters in Medieval Islam, ed. Lazarus-Yafeh, Mark Cohen, Sasson Somekh, Sidney H. Griffith. 1999.

אין לי ספק שלצרוס-יפה וורבלובסקי היו רוויים נחת מן המג'לס הזה שלנו, שמראה שמורשתם האינטלקטואלית חיה אחריהם ומקיים הלכה למעשה את צוואתם לתלמידיהם, כפי שנוסחה בנאום שנשאה חוה בטקס חלוקת פרסי ישראל תשנ"ג בשם מקבלי הפרס:

רעיה אבן דוד

פרופ' דניאלה טלמון-הלר

מנהלית, המרכז לחקר המרת דת

מרצה בכירה | המחלקה ללימודי מזרח תיכון

ומפגשים בין-דתיים

מנהלת המרכז לחקר המרת דת ומפגשים בין-דתיים

rayaED@bgu.ac.il 08-6428377

talmond@bgu.ac.il

"בשם עמיתי ובשמי ברצוני להודות לחבר השופטים ולכולכם על הענקת פרס ישראל היוקרתי לנו. אנו גאים לקבלו - בשמנו ובשם מאות ואלפי חוקרים בארץ הזאת העושים לילותיהם כימים כדי להניח נדבך נוסף בחקר נפלאות הטבע או בפענוח חידת האדם ותרבותו. כולנו איננו אלא חוליה קטנה בשלשלת הדורות של המחקר האנושי. אנו זוכרים בתודה את כל אלה שהביאונו למעמד הזה... ואנו מקווים שתלמידיו ימשיכו אחרינו במלאכה, שלעולם אין לה סוף והיא משנה דרכיה ומסקנותיה חדשים לבקרים."

הפרס יועד למאמר המבוסס על חקר תופעות דתיות בכל אחת מן הדיסציפלינות במדעי הרוח והחברה, ומתייחס לפחות לשתי דתות או לשני זרמים דתיים במבט משווה. חוקרים וחוקרות בתחילת דרכם/ן האקדמית (עד שבע שנים מאישור הדוקטורט), שבסיסם באחד מן המוסדות להשכלה גבוהה בישראל הוזמנו להגיש את פרי מחקריהם. 25 מאמרים מצוינים הוגשו לתחרות.

ועדת הפרס – פרופ' יובל הררי, פרופ' כנה ורמן, פרופ' ג'קי פלדמן, פרופ' אפי שוהם-שטיינר, ד"ר אורי שחר ואנוכי - החליטה להעניקו לד"ר יוני בראק מן המחלקה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, על מאמרו:

"Chinggisid Pluralism and Religious Competition: Buddhists, Muslims, and the Question of Violence and Sovereignty in Ilkhanid Iran," *Modern Asian Studies* 56 (2022)

הוועדה התרשמה מן המקוריות והחדשנות של המאמר, מן הבהירות שבה מוצגים טיעונים מורכבים, ומן הטיפול המעמיק וההשוואתי ברעיונות דתיים בכלל ובפרקטיקות של פולמוס בין-דתי באיראן האלח'אנית בפרט. כשבראק מסביר את הסובלנות האלח'אנית המפורסמת וגם את גבולותיה, הוא איננו מסתפק בהסבר השכיח שמדובר בפרגמטיזם פוליטי ובחתימה ל"שקט תעשייתי". הוא מצביע על מקורותיה באמונותיהם הדתיות של המונגולים, בעיקר בנוגע לשלטון, ומראה כיצד תועמלנים מוסלמים ובודהיסטים, שהכירו את התפיסות הללו, השתמשו בהן כשניסו לשכנע את האלח'אנים שדתם היא-היא העולה בקנה אחד עם מורשתו הדתית-מדינית של ג'נגס ח'אן בצורה המוצלחת ביותר. על הדרך, הוא גם מספק השוואה מאירת עיניים בין גישות אימננטיות לטרנסנדנטליות.

שני מאמרים צוינו לשבח ע"י הוועדה.

מאמרו של ד"ר דוד שפרבר, "נידה, טבילה ומקווה באמנות היהודית-פמיניסטית: בין ישראל לארצות הברית," **מבטים** 2022, מציע דיון מעמיק ומאיר עיניים בדרכים שבהן נדונה סוגיית

רעיה אבן דוד

פרופ' דניאלה טלמון-הלר

מנהלית, המרכז לחקר המרת דת

מרצה בכירה | המחלקה ללימודי מזרח תיכון

ומפגשים בין-דתיים

מנהלת המרכז לחקר המרת דת ומפגשים בין-דתיים

rayaED@bgu.ac.il 08-6428377

talmond@bgu.ac.il

הטהרה הנשית במעשה האמנות של נשים יהודיות. זהו מאמר חשוב ומרתק שנע בין יצירות האמנות, הרקע האישי להן, האידיאולוגיה הפמיניסטית שביסודן, ויחס החברה אליהן, ומשווה באופן משכנע בין השיחים האמנותיים הללו בשני המרכזים היהודיים הגדולים: ישראל וארצות הברית. יצירות פלסטיות, מיצגים, קטעי ראיונות וביקורות נדפסות נדונים במאמר כשהם שזורים זה בזה ומציגים יחדיו מנעד רחב של תגובות נשיות יצירתיות-פוליטיות למציאות חיים נשית משותפת ומעיקה בחברה היהודית המסורתית, ותגובות לתגובות אלה. המאמר מציף אפוא סוגיית חיים חשובה ומאבק המתנהל סביבה באמצעים סימבוליים בתוך החברה פנימה והוא עושה זאת באופן מלומד, הגון וסדור היטב, האוחז בקוראת ואינו מרפה ממנה-ו עד לפסקת הסיום.

אני שמחה לעדכן שמאז שהמאמר הוגש לתחרות, התקבלה גרסה אנגלית שלו לכתב העת היוקרתי התקבל ל-**Art Journal**, וגם על כך ברכתנו למחבר.

מאמרו של ד"ר אבי-רם צורף

"Acknowledging Loss, Materializing Language: Translation and Hermeneutics of Gaps in Nineteenth Century Baghdad," *Middle Eastern Studies* (2022)

מכניס את הקורא בו לסוגיות המורכבות של יחסי הכוח המובנים בתוך מלאכת התרגום. המאמר עוסק במחלוקת על תרגומם של כתבים קבליים שראו אור בפונה שבהודו בקרבה של הקהילה המקומית של יוצאי בגדאד. בני קהילה זו של סוחרים יהודיים ראו את עצמם כמשתייכים לעילית הקולוניאלית בהודו בשל מגעיהם ההדוקים עם חברת הודו המזרחית הבריטית. התרגום של הכתבים הקבליים מארמית לערבית-יהודית עורר מחלוקת בה היו מעורבים רבנים יהודים מירושלים חברון ומבגדאד והיא התקיימה על רקע פעילותם של חוגים תיאוסופים, וכן של המיסיון האנגלי בקרב יהודים בכל רחבי האוקיינוס ההודי. במוקד הדברים ניצב ר' יוסף חיים מבגדאד המוכר בזכות ספרו "בן איש חי". המאמר מנגיש לקורא את המסמכים הקשורים במחלוקת דן בהם ומציג אותם בתוך מסגרת דיון מעמיקה העוסקת במהותו של התרגום וההגשה של טקסט איזוטרי. לטענת המחבר התייחסותו של ר' יוסף חיים לעניין אינה מופע שמרני של שימור ידע אזוטרי אלא טמונה בה הבנה מעמיקה של מהות התרגום ויחסי הכוח הלשוניים המעורבים במעשה התרגום.

דניאלה טלמון-הלר

רעיה אבן דוד

מנהלית, המרכז לחקר המרת דת

ומפגשים בין-דתיים

rayaED@bgu.ac.il 08-6428377

פרופ' דניאלה טלמון-הלר

מרצה בכירה | המחלקה ללימודי מזרח תיכון

מנהלת המרכז לחקר המרת דת ומפגשים בין-דתיים

talmond@bgu.ac.il